

METHODOLOGY OF PERFORMANCE OF OBJECTIVES AND TASKS IN FORMING A CULTURE OF LIFE SAFETY

Rasuleva M.A.,

T.F.N., Docent,

akb-81@mail.ru, + 99890370-34-61

Muminov O.,

2nd year Master of HFX Department, + 99899814-43-82

Tashkent State Technical University

Annotation

Revealing the qualities and properties of FOLSC objects, as well as the methods and tools that affect these qualities and characteristics, the formation of a culture of public safety is one of the most effective tools for managing the worldview of a recognized person and society. The radical solution to this problem is to educate themselves in a safe way so that they can ensure their own safety at a higher level than that of others, at a level of advanced spirituality, skills, and ability.

Keywords and phrases: Security culture, culture, spiritual values, goals and values, well-being, fullness, comfort, nervousness, cultural objects, individual, corporate and collective state culture

Annotatsiya

HFXM obyektlarining qanday sifat va xossalarga ega bo'lishi, hamda bu sifat va xossalarga ta'sir etuvchi uslub va vositalar aniqlandi, ommaviy xavfsizlik madaniyatini shakllantirish xavfsiz turni tarbiyalash uchun tan olingan inson va jamiyatning dunyoqarashini boshqarishning eng samarali vositalaridan biridir. Ushbu muammoni tubdan hal qilish - bu o'zlarining xavfsizligini boshqalarning xavfsizligidan yuqori darajada, rivojlangan ma'naviy fazilatlar, ko'nikmalar va qobiliyatlar darajasida ta'minlay oladigan xavfsiz shaklda tarbiyalashdir.

Аннотация

Выявление качеств и свойств объектов, а также методов и инструментов ФКБЖД, которые влияют на эти качества и характеристики, формирование культуры общественной безопасности является одним из наиболее эффективных инструментов управления мировоззрением признанного человека и общества. Радикальное решение этой проблемы состоит в том, чтобы обучать себя

безопасным способом, чтобы они могли обеспечить свою собственную безопасность на более высоком уровне, чем безопасность других, на уровне продвинутых духовных качеств, навыков и способностей.

Kalit so'zlar va iboralar: Xavfsizlik madaniyati, madaniyat, ma'naviy qadriyatlar, maqsad va qadriyatlar, farovonlik, to'qlik, komfort, asabiy turg'unlik, madaniyat obektlari, individual, korporativ va jamoaviy davlat madaniyati.

Ключевые слова и фразы: культура безопасности, культура, духовные ценности, цели и ценности, благополучие, полнота, комфорт, нервозность, объекты культуры, индивидуальная, корпоративная и коллективная государственная культура.

Kirish. Odamlarning atrof-muxitga bog'liq bo'lmay yashash davri tugadi. Hozir shu narsa aniq bo'ldiki, insoniyat biosferaning qonunlarini e'tiborga olgan xolda rivojlanishi mumkin. Buning uchun nafaqat ma'naviy, moddiy boyliklarni, balki madaniyatimizni ham o'zgartirish kerak.

Xavfsizlik madaniyati - madaniyatning tarkibiy qismi bo'lib, u mehnat mahsulotlarining tarkibida, vositalarida aks etadi, insonlarning o'zaro munosabatlarining rivojlanishi va moddiy dunyoni o'zgarishiga yo'naltirilgan bo'ladi.

Madaniyat avlodlar o'zgarishi jarayonida insonlarning hayot faoliyatini tashkil etishi va rivojlanishi, ta'minlanishini usulidir. Madaniyat xavfsizligining mavjudligini shakllari turli xizmatlarning faoliyatida mujassamlanadi, bular yong'in xavfsizligi, FVVning qutqaruv xizmati, sanepidnazorat, DAN, tez yordam xizmati va b.

Madaniyat odamlarning hayoti va faoliyatini turi va shaklida, ularning o'zaro munosabatlarida ifodalanadi. Xavfsizlik madaniyatining shakli ma'naviy qadriyatlar (inson hayotining bahosi, shaxsni iqtisodiy qiziqishi, sog'lig'ini qadrlashi va yo'lovchilar xavfsiligini tan olish) bo'lib, inson faoliyati, aloxida odamlarning, jamoa va butun jamiyat ning yashashini tashkil etish (aloxida odam, jamoaning ish tartibi, avariya-qutqaruv, qurolli kuchlar, iqtisodiy va boshqa strukturalarning o'zaro munosabati shaxs va jamiyat qonuniyatlarini singdirgan xolda) har kungi faoliyatida va ekstremal holatdagi o'zaro munosabatlari e'tiborni qamrab oladi.

Materiallar va usullar. Madaniyat – turli xil namoyon qilinishi bo'yicha – ko'pgina konkret fanlarning obyekt va predmeti bo'lib, har biri o'z tasavvuriga qarab alohida talqin qiladi.

Madaniyatni mazmuniy elementlari jamiyatning ma'naviy hayoti hisoblanadigan odatlar, meyorlar, boyliklar, ma'no va mazmunlardir. Shuning uchun xavfsizlik madaniyatida

nafaqat bilim va ko'nikmalar, balki odatlar, meyorlar, boyliklar, ma'no va mazmunlar ham bo'lishi kerak. Madaniyatning o'zagini umuminsoniy maqsad va qadriyatlar, hamda tarixan mavjud usullar orqali ularni zehn va yutuqlari tashkil etadi [1, 2].

Xavfsizlik madaniyatida bunday maqsad va qadriyatlarga hayotiy (sog'liq, xavfsizlik, farovonlik, to'qlik, komfort va b), ijtimoiy (tavakkalga moillik, xususiy mustaqillik, hayotiy muvaffaqiyatlar va b), siyosiy (ozodlik, qonunchilik va b), ma'naviy (ezgulik, xaqqoniylik, o'zaro yordam va b), diniy (qonunlar, najot, farovonlik va b), estetik (ideal, uyg'unlik, mukammallik, ya'ni xavfsiz odam yuksak qadriyatga, uyg'unlik, mukammallikka nisbatan xashaki odamga ko'ra yaqin) xossalari kiradi[1].

"Xavfsizlik madaniyati" va "hayot faoliyati xavfsizligi madaniyati" (HFXM) tushunchalari hodisa va jarayonlarni o'zaro bog'liqligini namoyon qiladi. Xavfsizlik madaniyati ilmda ijtimoiy voqea bo'lib, (inson va jamiyat xavfsizligi haqidagi ilmiy bilimlarni), madaniyatni, mifologiya, ideologiya, din, sportni aks ettiradi. Hayot faoliyati xavfsizligi ilmiy fan sifatida turli fanlardagi ma'lumotlarni tizimlashtiradi va umumlashtiradi, inson va jamiyat qonunlarini tushunarli tarzda aks ettiradi.

Hayot faoliyati xavfsizligini shaxsiyat darajasi – insonning tavsifini va hayot faoliyatini, uning xavfsizlik madaniyatini ijodiy o'zlashtirishining asosiy shart-sharoitidir. Lekin, xavfsizlik madaniyatini shaxsiyat darajasida gavdalanishi va hayot faoliyatini xavfsizligi inson va uning faoliyatining tavsifi sifatida namoyon bo'lishi bir narsa emas[2].

Hayot faoliyatining xavfsizligi – bu hayot faoliyatini xavfsizlik qonunlari (profilaktika, minimizatsiya, xavfli va zararli faktorlarni yengib o'tish va bartaraf etish) orqali olib borishdir.

Hozirgi paytda shu narsa ma'lum bo'ldiki, xavfli tavakkalning va favqulodda vaziyatlarning kamayishini tizimli tashkil etuvchilaridan biri hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatidir[3]. Uning shakllanish doirasida xavfsiz nusxadagi shaxsning sifati, hayot faoliyati xavfsizligi sabablari rivojlanadi, muhofazalovchi chora-tadbirlarni zaruriyati, ta'sirchanligiga ishonchni muhabbat tug'diradi, salbiy ta'sirlar sharoitida fizikaviy va asabiy turg'unlik shakllanadi, o'zini xavfsiz xatti-harakati bo'yicha zaruriy bilim va ko'nikmalarini oladi[4].

Hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatini shakllantirishning uslubiy asoslarini ishlab chiqish uchun hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatini shakllantirish va ularni tashuvchilari bo'lishi kerak bo'lgan obyektlarni tanlab, ular HFXMning tashuvchilari bo'lishi kerak, hamda hoxlagan sifat va xossalarga erishish maqsadida ushbu obyektlarga ta'sir etish usullari aniqlanadi.

HFXMning boshlang'ich darajasini shakllantirish obyekti sifatida sotsiumdagi shaxsga rivojlanish jarayonida va hayot faoliyatini borishida yuzaga chiqadigan sifatlarni yig'indisi shaklida qarash maqsadga muvofiqligi muqarrardir.

Shuni ta'kidlash joizki, bu sifatlarning asosiy bo'g'ini hisoblangan oila jamiyatning faqat hayot faoliyati jarayonidagina yuzaga chiqadi. Shuning uchun individual daraja to'g'risida gapirilganda nafaqat yakka odam, balki uning oilaviy ahvoli, atrofdagilari, oilaviy sharoiti nazarda tutiladi. Inson asosiy vaqtini xuddi shu sharoitda o'tkazadi.

Ishlab chiqarish texnologiyasi va boshqaruv tizimi bilan birgalikda korporativ madaniyat korxonasi, tashkilot, muassasalarning samarali faoliyat ko'rsatishiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy faktor hisoblanadi[5]. Shuning uchun xavfsizlik korxonasi, tashkilot, muassasalarning samarali faoliyat ko'rsatishida zaruriy tarkibidan biri bo'lganligi uchun, turgan gapki korporativ madaniyat tizimining muhim elementlaridan biri HFXM bo'lishi kerak [1].

Bundan tashqari, faqatgina mehnat kollektivida, ishlab chiqarishda, odamlar professional faoliyat ko'rsatish joylarida sezilarli vaqtini o'tkazadi.

Natija va munozaralar. Hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatini shakllanishining asosiy darajasi bo'lib, individual, korporativ va jamoaviy davlat tuzumi hisoblanadi. Bunda ko'rsatilgan darajada hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatini shakllanishi bizning fikrimizcha, absolyut xavfsizlikning qotib qolgan ideal xolati bo'lib qolmasligi kerak[6]. Takomillashtirish chegarasi bo'lmaganligi sababli buni amalga oshirib bo'lmaydi. Agar bu xolatga taxminan erishish imkoni bo'lsa ham, ko'zda tutilmagan yangi xavf-xatarlar va tazyiqlar yuzaga kelib, xavfsizligi kam bo'lgan yangi xolat yuzaga kelishi mumkin. Bularni tarbiyaviy bilimlar taqqoslash maqsadi bo'lib, oliy mutaxassislik ta'limi doirasida – bilim va ko'nikmalar jamlanmasinagina berish emas, balki o'qishni uqtirish kerakdir. Bu maqsadlarga erishish uchun HFXMni shakllantirishda quyidagi masalalarini yechish kerak bo'ladi:

- HFXMni obyektlarini shunday sifat va holatlarini rivojlantirish kerakki, unda hayot

faoliyati xavfsizligini ichki maqsadli o'rnatishni shakllantirishga imkonini bersin. Bu shaxsiy va jamoat ideallari va qadriyatlari, sabablarga ko'ra harakatlaridir;

- xavfsiz kun kechirish to'g'risidagi bilimlarga muhabbat tug'dirmoq, atrofdagi dunyo, sotsium bilan hamjihatlikda rivojlanish;

- hayot faoliyati xavfsizligi sohasida turg'un individual va ijtimoiy, ahloqiy xossalari bo'lgan an'analar, ahloq meyorlarini shakllantirish;

- alohida olingan odamlar, ularning kollektivlari va birlashmalari uchun HFXM ni shakllantirish borasida sharoit yaratish. Ushbu masalani hal qilish uchun birinchi navbatda HFXM ni shakllantirishda huquqiy, meyoriy, qonuniy va o'quv- dasturiy asosini yaratish kerak.

HFXMni shakllantirishning o'quv-uslubiy asosi o'z ichiga davlat o'quv standartlari, asosiy fanlar, hayot faoliyati xavfsizligi asoslari, hayot faoliyati xavfsizligi fanlari, hamda hayot faoliyati xavfsizligi sohasida bilim olayotgan turli aholi guruhlarini uchun taxminiy o'quv rejalarini oladi.

Bu hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatini shakllantirishga qo'yiladigan maqsad va vazifalarini bajarish uchun boshlang'ich asos bo'ladi [3] .

Xulosa va takliflar. Hozirgi paytda "madaniyat" tushunchasining ko'plab ta'riflari ularning izlanishiga, fan tarmog'ining xususiyatiga, ilmiy maktablarning o'ziga xosligiga qarab, maqsad va vazifalari mavjuddir:

- dunyoqarashlik asosi, qadriyatlar tizimi;

- an'analar, jamiyat a'zolarining turg'un ahloq-odobi qoidalari, ijtimoiy meros;

- insonlarning ruhiy, intellektual va moddiy faoliyatini natijasi, artefaktlar (vosita, usullar va b).

Hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatini o'rnatishning zaruriy asosini dastlabki shartlari, farazlari va chegaralari quyidagilardir:

- ushbu tushunchani nafaqat individual, balki kollektiv, jamoat darajada ko'rish zarurdir;

- bu tushunchaning komponentasi sifatida faqatgina "xavfsizlik" iborasini emas, balki "hayot faoliyati xavfsizligi", ya'ni yashash va faoliyat ko'rsatish xavfsizligini ko'rish kerak ;

- bu tushuncha absolyut (ideal, namunaviy) emas, balki nisbiy tavsifga ega bo'lishi kerak;

- turli qarashlarni umumlashtirgan holda "madaniyat" tushunchasini dunyoqarashlarning (qadriyatlar tizimini), an'analar (jamiyat a'zolarining turg'un odob qoidalari, ijtimoiy meroslari), hamda insonlar faoliyatini amaliy natijalari (chora-tadbirlar, vosita va usullar, obyektlari) asos qilib olish zarurdir. Shu sababli quyidagi tushunchani berish mumkin:

- hayot faoliyati xavfsizligi madaniyati – bu shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlar tizimidagi

hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlovchi masalalarning ahamiyatligini, har kungi hayotda va xavfli hamda favqulodda vaziyatlarda xavfsiz ahloq stereotiplarini tarqalganligini, muhofazalanganlikni tavsiflovchi inson va jamiyatning rivojlanish darajasidir.

ADABIYOTLAR

1. М.А. Rasuleva, А.Х. Rasulev. Hayot faoliyati xavfsizligi madaniyatini shakllantirish asoslari. O'quv-uslubiy qo'llanma. – Toshkent, 2020 y.
2. Баева И.А. Психологическая безопасность в образовании: монография. – СПб.: Союз, 2002. – 271 с.
3. Безопасность гидротехнических сооружений. Основные понятия. Термины и определения. СО 34.21.307-2005. [Электронный ресурс].
4. Нарзиев Шовкиддин Муртозаевич, Рахимова Азиза Хусан Кизи ПРИМЕНЕНИЕ И АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ // ТЕСНика. 2021. №1 (5). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/primeneniye-i-analiz-pedagogicheskikh-metodov-v-uchebnom-protssesse> (дата обращения: 08.04.2021).
5. Narzиеv S., Asqarov J., Khokimyatov A. Methodology Of Organization Of The Labor Process And Preservation Of Employees' Health //The American Journal of Engineering and Technology. – 2021. – Т. 3. – №. 04. – С. 79-84.
6. Нарзиев Шовкиддин Муртозаевич, Ботиров Акбар Бахриддинович БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА МЕТОДЫ ИЗУЧЕНИЯ И АНАЛИЗА РИСКОВ В ТРУДОВОМ ПРОЦЕССЕ // ТЕСНика. 2021. №1 (5). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/bezopasnost-deyatelnosti-cheloveka-metody-izucheniya-i-analiza-riskov-v-trudovom-protssesse> (дата обращения: 08.04.2021).